

Dr. Alaaddin SALİHOĞLU

OSMANLI KİRÂAT ÂLİMİ
RİZELİ HÂFİZ HÜSEYİN EFENDİ

ve

RÂ'İYYE ŞERHİ

İnceleme ve Tahkik

FİLİZ KİTABEVİ

İSTANBUL

2024

Aralık 2024

ISBN: 978-625-5957-02-3

Bu çalışma Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

Proje numarası: 2024-59

Bu kitap, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nin "100. Yılıımızda 100 Kitap" projesinde listelenmektedir.

Editör:

Dr. Mansur TEYFUR

BASKI - CİLT

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Matbaacı Sertifika Numarası: 77398

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850)441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 77398

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

ÖN SÖZ

İslâm medeniyetinin ilmî mirasına dair tetkikat, asırlar boyunca ulemânın dinî ilimlere gösterdiği ihtimam ve mesai neticesinde vücuda getirilen zengin bir literatürün teşekkül ettiğini ortaya koymaktadır. Bu muazzam külliyyatın bir cüzü yaygın bir tanınırlığa nail olmuş ise de mühim bir kısmının halen yazma eser halinde kütüphanelerde medfûn kaldığı müşahede edilmektedir. Bu durumda, İslâmî ilimler sahasındaki literatürün mühim bir unsurunu oluşturan bu nevi yazma eserlerin, ilmî usûl ve metotlar çerçevesinde ihyâ edilmesi ve akademik camianın istifadesine arz edilmesi, bir zarûret-i ilmiye olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde, hem klasik İslâmî ilimlerin derinliklerine nüfuz etme imkânı sağlanacak, hem de bu kadim mirasın günümüz ilim dünyasına intikali temin edilecektir.

Gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen eserlerden biri Osmanlı kurrâ müderrislerinden Rizeli Hâfız Hüseyin Efendi'nin (ö. 1237/1821) İmâm Şâtıbî'nin (ö. 590/1194) *Râ'yye* manzûmesine yazdığı şerhidir. Kanaatimizce *Râ'yye Şerhi* çeşitli açılardan önemli bir eser olarak değerlendirilmektedir. Öncelikle, eserin Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmış olması, dönemin dil ve edebiyat özelliklerini yansıtmaması bakımından dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra, *Râ'yye* manzûmesinin resmî'l-mushaf ilmindeki konumu, eserin Kur'ân ilimleri açısından taşıdığı değeri ortaya koymaktadır. Şerhin içeriğinde, nazımda yer alan beyitlerde lügat, irâb, Kur'ân tarihi, kırâat farklılıkları ve Kur'ân kelimelerinin imlâ hususiyetlerine dair çok sayıda mühim açıklama bulunması, eserin kapsamlı ve derinlikli bir çalışma olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca Kur'ân'daki kelimelerin imlâ gerekçeleri hakkında âlimlerin farklı görüşlerini ihtiva etmesi, eserin karşılaştırmalı bir yaklaşım sunduğunu ve ilmî tartışmalara ışık tuttuğunu göstermektedir. Şerhte Kur'ân'ın cem' ve istinsâh faaliyetleriyle ilgili bilgilerin yer alması da İslam tarihindeki önemli süreçlere dair bilgiler sunması açısından kıymetlidir. Bu sebeplerden ötürü, söz konusu şerhin tahlîl ve tahkîk edilerek ilim dünyasına kazandırılmasının uygun olacağı ve Osmanlı ilmî mirasının günümüze aktarılmasına mütevazı bir katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusu, önemi ve amacı ele alınmış, tahlîl ve tahkîkte takip edilen yöntemle metnin inşâsı ve transkripsiyonda uygulanan usul gibi konulara temas edilmiştir. Birinci bölümde resmî'l-mushaf ilminin teşekkülü, tarihsel gelişimi, kavramları ve genel kuralları üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Ardından Hüseyin Efendi'nin şerh ettiği *Râ'yye* manzûmesinin nâzımı, konusu, tavsîfi ve kaynağı hakkında bilgi verilmiştir. Akabinde *Râ'yye* nazmı üzerine yapılan neşir, muâraza,

hâşîye ve şerh çalışmaları tanıtılmış, tespit edilebildiği kadarıyla Arapça, Osmanlıca ve Urduca yazılan şerhler hakkında malumat verilmiştir.

İkinci bölümde, Hüseyin Efendi'nin yaşadığı dönemin siyasî, dinî, sosyokültürel ve eğitimsel dinamikleri incelenmiştir. Ardından Rizeli'nin ismi, künyesi, ilmî seyahatleri, aldığı eğitim, icra ettiği vazifeleri, tahsil sürecinde istifade ettiği hocalar ve hayatının temel safhaları incelenmiştir. Daha sonra Hüseyin Efendi'nin ortaya koyduğu eserin adı, müellife âdiyeti, yazılış gayesi ve müellifin takip ettiği metot tahlil edilmiştir. Akabinde başta resmî'l-mushaf olmak üzere kırâat, Arap filolojisi ve kelâm gibi yönlerden şerhin ilmî değeri üzerinde durulmuştur. Aynı şekilde bu bölümde, söz konusu şerhin eleştiriye açık yönleri ele alınmıştır. Buna ilaveten, Rizeli'nin şerhinde kullandığı kaynaklar ve bu kaynakların kullanım metodu incelemeye tabi tutulmuştur. Bu bağlamda, Rizeli'nin atfı yaptığı eserlerin niteliği, bu eserlerin şerhe olan katkısı ve şerhin özgünlüğü üzerindeki etkileri de irdelenmiştir. Son olarak şerhin ulaşılabilen nüshalarının tavsîfi yapılmış, tahkikte esas alınan nüshalardan *zahriye* sayfası ile ilk ve son varaklardan örnekler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise çalışmanın esas konusunu teşkil eden *Râ'iyye Şerhi*'nin tahkiki/edisyon kritiği, biri müellif nüshası olmak üzere müellif dönemine ait nitelikli üç nüsha üzerinden yapılmıştır.

Bu çalışma, 18 Aralık 2020 tarihinde Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde *Rizeli Hafız Hüseyin Efendi'nin (ö. 1237/1821) Râ'iyye Şerhi (Tahkîk ve Tahlîl)* başlığı altında savunulmuş olan doktora tezimin yeniden düzenlenmiş ve güncellenmiş halidir. Eserin hazırlanması sürecinde, bahsi geçen tezden üretilmiş olan bir makale* ve bir tebliğden** de faydalanılmıştır.

Çalışmanın ortaya çıkmasında, II. Uluslararası Osmanlı Türkçesi Tenkitli Neşir Kursu'nun akademik birikim ve imkânlarından yararlanmamı sağlayan Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)'nin lütufkâr tavrını bu vesileyle minnetle anmak istiyorum. Araştırma esnasında kıymetli vakitlerini, görüş ve önerilerini esirgemeyen, çalışmamın her aşamasında büyük bir titizlikle takip edip olağanüstü gayret sarf eden hocam Doç. Dr. Celalettin Divlekci Bey'e şükranlarımı arz ederim. Hâfız Hüseyin Efendi'nin hayatı ile ilgili elindeki bilgileri bizimle paylaşan tarihçi yazar İshak Güven Güvelioğlu Bey'e, tahkikli metnin ortaya çıkmasında ve nüsha karşılaştırmasında katkıda bulunan kız kardeşime teşekkürü bir borç bilirim. Kitabın editörlüğünü üstlenerek önerileriyle katkıda bulunan değerli meslek-

---

* Salihoğlu, Alaaddin, "Rizeli Hafız Hüseyin Efendi ve Râ'iyye Şerhi Adlı Yazma Eseri". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45 (2020), ss. 119-138.

** Salihoğlu, Alaaddin, "Endülüslü Kırâat Âlimi Ebü'l-Kâsım Eş-Şâtubî'nin (ö. 590/1194) 'Akiletü Etrâbi'l-Kasâid (Râ'iyye) Adlı Manzûmesi ve Resmî'l-Mushaf İlmindeki Yeri", *Selcuk 7th International Conference on Social Sciences*, Konya, (2022), ss. 441-453.

taşım Dr. Mansur Teyfur'a ve engin tecrübelerini benimle paylaşma inceliğini gösteren kıymetli kardeşim Dr. Bayram Akbulut'a en içten şükranlarımı sunarım.

Üzerimde çok hakkı bulunan babacığım ve anneciğime; uzun ve zorlu araştırma süreci boyunca gösterdiği anlayış, sabır ve destek için sevgili eşime ve kendilerine ayırmam gereken zamanın bir kısmından feragat etmek durumunda kaldığım sevgili evlatlarıma en kalbî şükranlarımı sunar, bu acizâne çalışmamı ithâf ederim.

Nihayetsiz hamd ü senâ ise Yüce Mevlâ'ya

Dr. Alaaddin SALİHOĞLU

Kütahya - 2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	III
KISALTMALAR.....	XIII

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ.....	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	2
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	2
3. 1. Tahlilde Takip Edilen Yöntem	2
3. 2. Tahkikte Takip Edilen Yöntem	3
3. 3. Transkripsiyonda Takip Edilen Yöntem	6

1. BÖLÜM

RESMÜ'L-MUSHAF VE RÂ'İYYE

1. RESMÜ'L-MUSHAF İLMİ	9
1. 1. Resmü'l-Mushaf İlminin Teşekkülü ve Râ'îyye'ye Kadar Tarihsel Gelişimi.....	9
1. 2. Resmü'l-Mushaf İlminin Tarihsel Gelişiminde Kullanılan Terminolojinin Evrimi.....	16
1. 3. Resmü'l-Mushafın Genel Kuralları	18
1. 3. 1. Hazf.....	18
1. 3. 1. 1. Elif'in Hazfı	19
1. 3. 1. 2. Yâ'nın Hazfı.....	20

1. 3. 1. 3. Vâv'ın Hazfî	21
1. 3. 1. 4. Lâm'ın Hazfî.....	22
1. 3. 1. 5. Nûn'un Hazfî	22
1. 3. 2. Ziyâde.....	22
1. 3. 2. 1. Elif'in Ziyâdesi.....	23
1. 3. 2. 2. Vâv'ın Ziyâdesi	24
1. 3. 2. 3. Yâ'nın Ziyâdesi	24
1. 3. 3. Bedel.....	24
1. 3. 3. 1. Sîn'in Sâd Olarak Yazılması	25
1. 3. 3. 2. Nûn'un Tenvîn ve Tenvîn'in Nûn Olarak Yazılması.....	25
1. 3. 3. 3. Elif'in Vâv Olarak Yazılması	26
1. 3. 3. 4. Elif'in Yâ Olarak Yazılması	27
1. 3. 3. 5. Müennes Tâ'sının Açık Tâ Olarak Yazılması.....	28
1. 3. 4. Hemzenin yazım özellikleri	30
1. 3. 4. 1. Kelime Başında Hemze.....	30
1. 3. 4. 2. Kelime Ortasında Hemze.....	31
1. 3. 4. 3. Kelime Sonunda Hemze	32
1. 3. 5. el-Mevsûl ve'l-Maktû'	32
1. 3. 6. İstinsah Edilen Mushaflar Arasındaki Yazım Farklılıkları.....	34
2. RÂ'İYYE'NİN MÜELLİFİ, KONUSU VE KAYNAKLARI	36
2. 1. Râ'iyye'nin Müellifi: İmâm Şâtıbî.....	36
2. 2. Râ'iyye'nin Konusu ve Tavsîfi.....	39
2. 3. Râ'iyye'nin Kaynağı.....	43
2. 3. 1. Kadim Mushaflar	44
2. 3. 2. Telif Edilen Eserler	45
2. 4. Râ'iyye Üzerinde Yapılan Çalışmalar	46
2. 4. 1. Arapça Şerhler.....	47
2. 4. 1. 1. el-Vesîle ilâ şerhi'l-'Akîle:	47
2. 4. 1. 2. Şerhu'l-'Akîleti'r-Râ'iyye:.....	48

2. 4. 1. 3. Şerhu ‘Akîleti etrâbi’l-kasâid:	48
2. 4. 1. 4. Şerhu’l-kasîdeti’r-Râ’iyye:	48
2. 4. 1. 5. Şerhu’l-‘Akîle:	49
2. 4. 1. 6. Şerhu’r-Râ’iyye:	49
2. 4. 1. 7. ed-Dürretü’s-sakîle fi şerhi ebyâti’l-‘Akîle:.....	49
2. 4. 1. 8. Cemîletü erbâbi’l-merâsîd fi şerhi ‘Akîleti etrâbi’l-kasâ’id:.....	50
2. 4. 1. 9. Şerhu ‘Akîleti etrâbi’l-kasâid:	50
2. 4. 1. 10. Telhîsu’l-fevâid ve takrîbü’l-mütebâ’id fi şerhi ‘Akîleti etrâbi’l- kasâid:.....	51
2. 4. 1. 11. el-Hibâtü’s-seniyyetü’l-‘aliyye alâ ebyâti’ş-Şâtıbiyyeti’r-Râ’iyye:.....	51
2. 4. 1. 12. Şerhu ‘Akîleti etrâbi’l-kasâid:	52
2. 4. 2. Osmanlıca Şerhler.....	52
2. 4. 2. 1. Şerhu ‘Akîleti etrâbi’l-kasâid fi esne’l-makâsîd:.....	52
2. 4. 2. 2. Şerh-i Kasîde-i Râ’iyye li’ş-Şâtıbi/Râ’iyye Şerhi:	54
2. 4. 3. Urduca Şerhler.....	54
2. 4. 3. 1. Eshelü’l-mevârid şerhu ‘Akîleti etrâbi’l-kasâid:	54
2. 4. 3. 2. Îdahu’l-makasîd şerhu ‘Akîleti etrâbi’l-kasâid:	54

2. BÖLÜM

RİZELİ HÂFİZ HÜSEYİN EFENDİ VE RÂİYYE ŞERHİ

1. RİZELİ’NİN HAYATI, HOCASI VE YAŞADIĞI DÖNEM	55
1. 1. Yaşadığı Dönem	55
1. 1. 1. Siyasî Durum.....	55
1. 1. 2. Dinî ve Sosyal Hayat.....	56
1. 1. 3. Eğitim.....	57
1. 2. Hayatı	63
1. 3. Hocası.....	68
2. ESERİN ADI, MÜELLİFE AİDİYETİ VE YAZILIŞ GAYESİ.....	70

2. 1. Eserin Adı ve Müellife Aidiyeti	70
2. 2. Eserin Yazılış Tarihi.....	72
2. 3. Eserin Yazılış Sebebi ve Gayesi.....	73
3. MÜELLİFİN TAKİP ETTİĞİ METOT	74
4. ŞERHİN İLMÎ DEĞERİ.....	77
4. 1. Resmü'l-Mushaf İlmi Açısından	77
4. 1. 1. İmlâ Farklılıklarındaki İletlere Yönelik Açıklamalar.....	78
4. 1. 2. Şâtıbî'nin Mukni' Üzerine Yaptığı İlavelere Dair Açıklamaları	84
4. 1. 3. Râ'iyye ve Râ'iyye Şerhlerine Dair Eleştirileri	86
4. 1. 3. 1. Şâtıbî'ye Yönelik Eleştirileri	86
4. 1. 3. 2. Sehâvî'ye Yönelik Eleştirileri	88
4. 1. 3. 3. Diğer Âlimlere Eleştirileri	90
4. 2. Şerhin Filolojik Yönü	92
4. 2. 1. Lügat	92
4. 2. 2. Nahiv.....	94
4. 2. 3. Sarf.....	95
4. 2. 4. Belâgat	96
4. 3. Kırâat Yönü.....	97
4. 4. Kelamî Açıklamaları	101
5. ŞERHİN TENKİDE AÇIK TARAFLARI	103
5. 1. Şârihin Başkasına Ait Tespitleri Kendisine Mal Etmesi	103
5. 2. Bilgi Eksikliğinden Kaynaklı Hatalar	104
5. 3. Yanlış Anlama Sonucu Ortaya Çıkan Hatalar	106
5. 4. Yorum Hataları	107
5. 5. Yöntem Sorunu	108
6. ŞERHTE İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR.....	109
6. 1. Şârihin Müellif veya Eser İsmi Belirterek Nakilde Bulunduğu Kaynaklar.....	110
6. 1. 1. Resmü'l-Mushaf Kaynakları.....	110
6. 1. 2. Kırâat ve Tecvid Kaynakları.....	112

6. 1. 3. Lügat, Dil ve Edebiyat Kaynakları.....	112
6. 1. 4. Diğer Kaynaklar.....	113
6. 2. Müellif veya Eser İsmi Zikredilmeyen Kaynaklar	114
7. ŞERHİN NÜSHALARININ TAVSİFİ	115
7. 1. Tahkikte Kullanılan Nüshalar.....	115
7. 1. 1. Beyazıt Devlet Kütüphanesi Nüshası.....	115
7. 1. 2. Âşir Efendi Nüshası	117
7. 1. 3. İstanbul Üniversitesi Nüshası.....	118
7. 2. Şerhin Diğer Nüshaları.....	119
7. 2. 1. Çorum Nüshası.....	119
7. 2. 2. Vatikan Nüshası.....	120
7. 3. Çalışmada Kullanılan Yazma Eserlerin İlk ve Son Varak Örnekleri	121

3. BÖLÜM TAHKİKLİ METİN

[1.] [MÜELLİFİN DÎBÂCESİ]	125
[2.] [RÂ'İYYE MUKADDİMESİ]	128
[3.] [BÂBÜ'L-HAZFİ VE'L-İSBÂTİ VE GAYRİHİMÂ]	187
[3. 1.] [Min Sûreti'l-Bakarati ilâ Sûreti'l-A'râf]	188
[3. 2.] [ve-Min Sûreti'l-A'râf'i ilâ Sûreti Meryem].....	214
[3. 3.] [min Sûreti Meryem °Aleyha's-Selâm ilâ Sûreti Sâd].....	233
[3. 4.] [min Sûreti Sâd ilâ âhiri'l-Kur°ân]	249
[4.] [BÂBÜ'L-HAZFİ FÎ KELİMÂTİN YUHMELÜ °ALEYHÂ EŞBÂHUHÂ]	269
[5.] [BÂBÜN MİNE'Z-ZİYÂDE]	294
[6.] [BÂBÜ HAZFİ'L-YÂ'Î VE SÜBÛTİHÂ].....	297
[7.] [BÂBU MÂ ZİDET FİHİ'L-YÂ°].....	313
[8.] [BÂBU HAZFİ'L-VÂV VE ZİYÂDETİHÂ]	316

[9.] [BÂBÜ RESMÎ'L-HEMZE]	320
[10.] [BÂBÜ HURÛFİN MÎNE'L-HEMZİ VAKA'AT FÎ'R-RESMÎ 'ALÂ GAYRİ KİYÂS]	322
[11.] [BÂBÜ RESMÎ'L-ELİFİ VÂVEN]	337
[12.] [BÂBÜ RESMÎ BENÂTÎ'L-VÂV'İ VE'L-YÂ']	339
[13.] [BÂBÜ HAZFİ İHDE'L-LÂMEYN]	346
[14.] [BÂBÜ'L-MAKTÛ'İ VE'L-MEVSÛL]	347
[14. 1.] [Bâbü en-lâ ve in-mâ]	348
[14. 2.] [Bâbü Kat'î min-mâ ve Nahvi min-mâl ve vasli mimmen ve mimme]	349
[14. 3.] [Bâbü em-men]	351
[14. 4.] [Bâbü Kat'î 'an-men ve vasli ellen]	352
[14. 5.] [Bâbü 'an-mâ ve fe-illem ve emmâ]	353
[14. 6.] [Bâbü fî-mâ ve inne-mâ]	354
[14. 7.] [Bâbü enne-mâ ve lebi'se-mâ ve bi'se-mâ]	356
[14. 8.] [Bâbü külli-mâ]	358
[14. 9.] [Bâbü Kat'î haysü-mâ ve vasli eyne-mâ]	359
[14. 10.] [Bâbü li-key-lâ]	361
[14. 11.] [Bâbü yevme-hüm ve veyke'enne]	362
[14. 12.] [Bâbü mâ-li]	363
[14. 13.] [Bâbü ve-lât]	364
[15.] [BÂBÜ HÂ'İ'T-TE'NÎSÎ'L-LETÎ KÛTİBET TÂ'EN]	365
[15. 1.] [Bâbü'l-Mudâfâti ile'l-Esmâ'i'z-Zâhireti ve'l-Müfredât]	366
[15. 2.] [Bâbü'l-Müfredâti ve'l-Mudâfâti'l-Muhtelifi fî Cem'ihâ]	371
[16.] [HÂTİME]	376
[17.] [FERÂĞ KAYDI]	388
 SONUÇ	 389
KAYNAKÇA	393

KISALTMALAR

a.mlf.	: Adı geçen müellif
b.	: İbn/bin
B.	: Beyit/Beyitler
bk.	: Bakınız
BZD	: Beyazıt Devlet Kütüphanesi Nüshası.
c.	: Cilt
ev.	: Çeviren
HH	: orum Hasan Pařa İl Halk Kütüphanesi Nüshası
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
F.D.İ.B.	: Fas Evkâf ve Diyanet İşleri Bakanlığı
H.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
h.m.	: Müellif hattı ile yapılan düzeltme ve eklemeler.
İSÜ	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshası
IRCICA	: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
K.D.İ.B.	: Katar Evkâf ve Diyanet İşleri Bakanlığı.
KU.D.İ.B.	: Kuveyt Evkâf ve Diyanet İşleri Bakanlığı.
K.F.M.B.K.	: Kral Fehd Mushaf Basım Kurumu.
K.F.İ.S.A.M.	: Kral Faysal İslam Araştırmaları Merkezi.
krş.	: Karşılaştırınız.
ktp.	: Kütüphane
M.	: Muhammed / Miladi
M.D.İ.B	: Mısır Evkâf ve Diyanet İşleri Bakanlığı

md.	: Maddesi
M.İ.F.V.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
nşr.	: Neşreden
No.	: Numara
ö.	: Ölüm Tarihi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SAŞ	: Süleymaniye Kütüphanesi Âşir Efendi Nüshası
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SDÜ	: Süleyman Demirel Üniversitesi
ss.	: Sayfadan sayfaya
şrh.	: Şârih/Şerh eden
TDK	: Türk Dil Kurumu
thk.	: Tahkik
ts.	: Tarihsiz
TTK	: Türk Tarih Kurumu
v.dğr.	: ve diğerleri
vr.	: Varak
Yayın.	: Yayınlayan, yayınevi, yayınları
yy.	: Yayın yeri yok